

LOCUL ȘI ROLUL COMERȚULUI EXTERIOR ÎN SISTEMUL ECONOMIEI NAȚIONALE

Antonina COTELEA,
master în management,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Cea mai veche formă de comerț exterior a fost comerțul cu bunuri și servicii. Tradițional, baza acestei forme de comerț a constituit-o schimbul de bunuri materiale. În prezent obiectul comerțului exterior s-a diversificat, cuprinzând și prestările de servicii.

Comerțul exterior cuprinde totalitatea relațiilor și tranzacțiilor efectuate sub formă de export și import. El vizează deci fluxurile și serviciile unei țări cu restul lumii.

Comerțul exterior se concretizează în vânzarea, cumpărarea, prestarea serviciilor între parteneri, din țări diferite; vânzarea sau cumpărarea de licențe, conșignația sau depozitul, reprezentarea și comisionul, turismul internațional, asigurările legate de schimburile comerciale internaționale ș.a.

Dezvoltarea comerțului exterior a cunoscut o intensitate și etape diferite. Cea mai lungă perioadă a creșterii relativ neîntreruptă a comerțului exterior au fost anii 1820-1914. În perioada interbelică ritmurile de creștere s-au redus considerabil, îndeosebi sub influența crizelor economice.

Comerțul exterior poate fi:

a) divizibil, când obiectul vânzării-cumpărării îl constituie schimbul de mărfuri identificabile în mod direct și pe baza documentelor comerciale frecvente la trecerea frontierei vamale;

b) indivizibil, când operațiunile comerciale nu includ schimburi de mărfuri, ce constau în prestări de servicii, transporturi internaționale, asigurări, transferuri bănești particulare și guvernamente ș.a.

În lumea contemporană, comerțul

exterior este unul dintre factorii principali ai creșterii economice și bunăstării populației. El contribuie în mod direct la sporirea cantitativă a indicatorilor macroeconomici, modernizarea producției, creșterii veniturilor populației ș.a.

În epoca noastră, nici o țară, indiferent de mărimea sau bogățiile sale, nu-și poate asigura toate produsele de care are nevoie numai din producția proprie. Ca urmare, fiecare țară este nevoită să desfășoare o activitate de comerț exterior.

Activitatea de comerț exterior cuprinde: în raporturile cu străinătatea privind vânzarea-cumpărarea sau schimburile de mărfuri, prestările de servicii, transporturile și expedițiile internaționale, proiectarea și executarea de lucrări, asistența sau colaborarea tehnică, vânzarea sau cumpărarea de licențe pentru folosirea brevetelor de invenții sau a procedeelelor tehnologice, conșignația sau depozitul, reprezentarea și comisionul, operațiunile financiare, asigurările și turismul și, în general, orice acte sau fapte de comerț.

După cum observăm, activității de comerț exterior i se atribuie un conținut foarte larg: alături de formele tradiționale de comerț exterior, se include și cooperarea economică și tehnico-științifică.

Formele tradiționale de comerț exterior sînt:

a) importul de mărfuri, care reprezintă totalitatea operațiunilor cu caracter comercial prin care se cumpără mărfuri din alte țări și se aduc în țară pentru consumul productiv și neproductiv; într-un sens mai larg, în cadrul importului se include și așa-numitul import invizibil, adică

serviciile procurate de o anumită țară din alte țări în domeniile transporturilor, asigurărilor, creditului, turismului, licențelor etc.;

b) exportul de mărfuri, care reprezintă totalitatea operațiunilor cu caracter comercial prin care o parte din mărfurile produse sau prelucrate într-o țară se vînd în alte țări; într-un sens mai larg, și exportul cuprinde așa-numitul export invizibil.

În vederea favorizării schimburilor noastre economice cu diferite state s-a decis introducerea tarifului vamal. Acesta reprezintă un sistem de taxe vamale care se aplică, de regulă, asupra mărfurilor importate, diferențiat, pe categorii de mărfuri și pe țări, în funcție de interesele economice ale țării noastre.

Alături de formele tradiționale de comerț exterior, o extindere din ce în ce mai mare cunoaște în zilele noastre, cooperarea economică internațională. Aceasta reprezintă o formă superioară a legăturilor economice dintre state, în care se împletesc elemente din domeniul producției cu cele din sfera circulației, cele din economie cu cele din știință și tehnică, presupun existența unei legături mai strinse și pe perioade mai lungi între parteneri.

Realizarea cooperării economice internaționale poate avea loc într-o gamă variată de forme, cum sunt:

a) construirea de obiective economice pe teritoriul unei țări;

b) cooperarea în fabricarea de utilaje, mașini, subansamble și piese;

c) fabricarea unor produse pe baza folosirii licențelor, brevetelor sau documentației tehnice a partenerului;

d) efectuarea de prospecțiuni și explorări de către o țară în altă țară;

e) cooperarea cu firme comerciale străine;

f) cooperarea în realizarea unor obiective turistice;

g) fondarea de societăți mixte.

Creșterea economică a oricărei țări este rezultatul acțiunilor conjugate a două

categorii de factori: interni și externi. Cei interni, legați de eforturile pe care le face fiecare popor pentru a-și dezvolta economia, au un rol determinant. Cei externi, legați de participarea țărilor la circuitul economic mondial influențează creșterea economică în mod nemijlocit, prin intermediul factorilor interni multiplicîndu-le sau diminuîndu-le forța.

Printre factorii externi, un rol deosebit de important și în continuă creștere are comerțul exterior. Influența acestui factor asupra creșterii economice se exercită sub mai multe forme.

În primul rînd, comerțul exterior asigură îndeplinirea realizării produsului social chiar în condițiile în care structura cererii diferă de structura ofertei.

Activitățile economice trec prin stări succesive de creștere, dezvoltare, stagnare, criză. Intensitățile cu care acestea se manifestă diferă de la o țară la alta și de la o perioadă la alta. Dinamica macroeconomiei poate fi cercetată prin utilizarea unor concepte specifice cum sunt: creșterea economică, expansiunea și recesiunea, dezvoltarea economică și subdezvoltarea social-economică, progresul și regresul economic etc. În prezent națiunile consideră creșterea economică drept o expresie sintetică a șanselor pentru o viață mai bună și de aceea reprezintă un obiectiv major de politică macroeconomică.

Cu privire la conținutul creșterii economice s-au conturat opinii diferite, ce conduc la o diversitate de definiții ale acestui proces. În sens larg, creșterea economică semnifică ansamblul modificărilor (pozitive, negative, zero) înregistrate de rezultatele macroeconomice într-un anumit cadru spațial și temporar. În sens restrîns, creșterea economică este interpretată ca o evoluție pozitivă, ascendentă a economiei naționale, ceea ce constituie punctul de vedere general acceptat.

Creșterea economică constă în sporirea cantitativă a activităților și rezultatelor acestora pe ansamblul economiei naționale, în strînsă legătură cu factorii care contribuie la această sporire. Creșterea economică se exprimă prin indicatorii macroeconomici ai rezultatelor activității în termeni reali, respectiv prin produsul intern brut (PIB), produsul național brut (PNB) și venitul național (VN), corecți cu mărimea deflatorului. Deoarece dinamica macroeconomică este corelată cu dinamica demografică, frecvent variația indicatorilor macroeconomici se raportează la variația populației totale. În practică, creșterea economică se măsoară sintetic prin ritmul de creștere a PIB, PNB sau VN, pe total și pe locuitor.

Se știe că asigurarea unei eficiențe a producției presupune un anumit volum minim al acesteia. Dacă acest volum depășește capacitatea de absorbție a pieței interne, asigurarea unei producții eficiente impune apelarea la piața externă. Pe de altă parte, anumite produse fie că nu pot fi obținute în producția internă fie că nu se justifică din punct de vedere economic a se obține din producția internă. Și într-un caz, și în celălalt aceste produse se pot obține numai de pe piața externă.

În al doilea rînd, comerțul exterior determină sporirea sau diminuarea venitului național produs în exterior, în funcție de raportul dintre valoarea națională și valoarea internațională a mărfurilor care fac obiectul comerțului exterior.

Ca parte a eficienței economice în general, eficiența economică a comerțului exterior este oglindită de raportul dintre efectele obținute de pe urma schimburilor de pe piețele externe și eforturile făcute în acest domeniu.

În condițiile unor efecte numeroase și eficiența economică a comerțului exterior se oglindește prin intermediul mai multor

indicatori. Din această multitudine, o importanță deosebită prezintă indicatorii rentabilității.

Evoluția comerțului exterior se caracterizează prin următoarele trăsături:

- a) tendința de creștere a exporturilor de mărfuri și servicii;
- b) creșterea ponderii țărilor industrial avansate în exporturile de mărfuri;
- c) accentuarea diversificării fluxurilor de export-import;
- d) adoptarea unor măsuri tarifare și netarifare.

Ritmul cel mai înalt de creștere a comerțului exterior s-a înregistrat în cele trei decenii care au urmat celui de-al doilea război mondial: 65% în anii 50, 9,2% - în anii 60 și 20,3% în anii 70 ai secolului trecut.

Caracteristica principală a acestei perioade o constituie creșterea fluxurilor mondiale de export-import în raport cu producția de bunuri economice.

O altă trăsătură a comerțului exterior în perioada postbelică a reprezentat-o diversificarea structurii pe grupe de mărfuri și accentuarea caracterului industrial al schimburilor de bunuri și servicii.

Pe parcursul secolului trecut, comerțul exterior s-a confruntat cu o serie de măsuri protecționiste importante, promovate de unele țări dezvoltate, sub impulsul fenomenelor de criză economică și al șomajului, precum și al creșterii dezechilibrelor economice.

Un loc important în domeniul comerțului exterior îl ocupă în prezent comerțul cu servicii, a căror valoare a ajuns, după estimările specialiștilor la 800-1000 miliarde dolari SUA, față de 3500 miliarde, cît constituie valoarea întregului comerț mondial.

Serviciile reprezintă o marfă specifică, a cărei producție se suprapune cu produsul de consum, de către beneficiar și care nu pot fi stocate.

Accelerarea și diversificarea

comerțului cu servicii au fost determinate de numeroși factori:

a) creșterea comerțului cu mărfuri a antrenat și o cerere de servicii;

b) progresul tehnic a sporit cererea și oferta de servicii științifice, de formare profesională, de management, de construcții, precum și a celor legate de punerea în stare de funcționare a mașinilor și utilajelor livrate.

În general, se poate spune că dinamica deosebită a unei largi categorii de servicii este o componentă a infrastructurii economice și promovării progresului tehnic. Este elocvent în această privință că aproape două treimi din băncile de date în țările cu economie de piață dezvoltată revin băncilor de date în domeniul economiei, tehnicii, industriei și agriculturii.

S-au dezvoltat activitățile de servicii de asistență tehnică și informatică, serviciile de exploatare a tehnicii, de ocrotire a mediului ș.a. Toate acestea au fost folosite și ca argument pentru a include serviciile în cadrul negocierilor multilaterale din cadrul Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT) creat în anul 1948 în vederea combaterii tendințelor protecționiste și a liberalizării comerțului internațional. Peste 47 de ani (1995), GATT s-a transformat în Organizația Internațională pentru Comerț (OIC), care numără în prezent peste 120 de țări.

Obiectul principal al acestui organism internațional îl formează eliminarea discriminărilor de către comerțul mondial, restructurarea și reducerea treptată a taxelor vamale, limitarea restricțiilor cantitative și a altor bariere vamale, acordarea licenței de export.

Pentru ca activitatea de comerț exterior să contribuie la creșterea economică și soluționarea problemelor sociale ale populației unei țări, ea trebuie să fie eficientă.

Eficiența acestei activități se măsoară atât la nivel microeconomic, cât și la nivel

macroeconomic. În acest scop se utilizează indicatori și metode corespunzătoare. Măsurările eficiente ale comerțului exterior întinșină anumite dificultăți, inclusiv: a) exporturile și importurile țării se exprimă în diferite monede față de care moneda națională își schimbă poziția de la o perioadă la alta; b) efectele comerțului exterior sint complexe, unele dintre ele relevându-se într-o perioadă imediată, altele într-o perioadă mai îndelungată, ceea ce implică nu numai evaluarea lor, ci și transformarea efectelor prezentate în efectele viitoare, prin calcule de actualizare complicate; c) eficiența exportului și importului unei mărfi poate să difere foarte mult de la o perioadă la alta, de la un partener la altul, ceea ce necesită calcule concrete pentru fiecare operațiune de comerț exterior, precum și determinarea nivelului mediu al eficienței. [38, p.171]

În comerțul exterior, ca și în orice activitate economică, măsurarea eficienței implică, pe de o parte, determinarea și compararea efectelor economice cu eforturile. Efectele directe ale acestei activități sint veniturile obținute din export, precum și bunurile și serviciile obținute prin import. Eforturile se concretizează în cheltuielile făcute (în moneda națională) pentru producerea mărfurilor exportate și, respectiv în valută, pentru importuri.

Eficiența economică a exporturilor se exprimă cu ajutorul cursului de revenire la export, care se calculează ca raport între cheltuielile interne, efectuate în monedă națională, pentru producerea mărfii și aducerea sa la graniță și cantitatea de valută ce se obține din vânzarea acestei mărfi. De exemplu, dacă pentru producerea, ambalarea și expedierea mărfii exportate se fac cheltuieli totale de 2000 lei și se realizează încasări în valută de 20 dolari SUA, înseamnă că pe exportator îl costă 100 lei obținerea unui dolar american prin export.

Comerțul exterior este important pentru Republica Moldova din mai multe considerente, în special ținând cont de piața locală relativ îngustă, precum și de faptul că baza internă de materii prime și resurse energetice este insuficientă pentru acoperirea necesităților țării atât pentru consumul intermediar (producerea de bunuri și servicii), cât și pentru cel final (consumul gospodăriilor casnice, al administrației publice și private), ceea ce determină un nivel înalt de dependență față de importuri. Structura comerțului exterior reprezintă un factor important, capabil să influențeze direct și indirect nu doar asupra nivelului de dezvoltare economică la general, dar și asupra calității vieții cetățenilor țării.

Considerând rezultatele macroeconomice (cu referire la ultimii doi indicatori), înregistrate pe parcursul ultimilor ani, se impune concluzia regretabilă că nu s-a reușit, deocamdată, de a valorifica eficient rolul comerțului exterior, deși politica generală a țării este orientată spre extinderea și intensificarea relațiilor comerciale externe - fapt demonstrat de semnarea acordurilor de comerț preferențial (inclusiv liber), practic, cu majoritatea țărilor din regiune, de lansarea reformelor pentru îmbunătățirea mediului de afaceri și, implicit, investițional.

Rezultatele anuale pentru 2007 cu privire la comerțul exterior au fost, mai mult sau mai puțin, previzibile, urmând tendințele anilor precedenți în direcția deteriorării soldului balanței comerciale (comerțul cu bunuri), performanța negativă a căruia (- 2348,1 mln. USD), fiind doar într-o măsură nesemnificativă compensată prin soldul pozitiv al balanței serviciilor (29,06 mln. USD). Astfel, anul trecut, dezechilibrul extern derivat din exporturile și importurile de bunuri și servicii au depășit plafonul de 2,3 miliarde USD, fiind cu circa 45% mai mare decât în 2006. Mai mult decât atât, deja de doi ani

se înregistrează fenomenul prevalării valorii deficitului balanței comerțului exterior cu bunuri și servicii asupra valorii cumulative a exportului acestora.

În aceste condiții, deficitul comercial aferent comerțului cu bunuri devine o problemă primordială a politicilor macroeconomice a Republicii Moldova. Un argument, în acest sens, este faptul demonstrat de practica internațională, că o țară cu un sold negativ al balanței comerciale, care se menține de mult timp, prezintă riscul de pierdere a suveranității sale economice.

O privire retrospectivă asupra evoluției comerțului exterior al Republicii Moldova pune în evidență trendul dominant de creștere a importurilor cu o intensitate mult mai mare decât creșterea exporturilor.

Astfel, rata medie anuală de creștere a exporturilor de bunuri și servicii în perioada 2002-2007 a constituit cca 16%, în timp ce pentru importuri ea a constituit cca 26,9%. Respectiv, deficitul balanței comerțului exterior cu bunuri și servicii a urmat anual o tendință de creștere, cu o valoare medie anuală de cca 39,5%.

Acest indicator exprimă cheltuielile interne cu care se obține o unitate valutară și cu cât raportul respectiv, dintre prețurile interne și cele externe, este mai mic, cu atât exportul este mai eficient.

În cazul importului eficiența directă se măsoară prin valoarea ce se obține, în moneda națională, prin vânzarea pe piața internă a unei mărfi importate, prin vânzarea pe piața internă a mărfii importate cu o unitate valutară.

Cu cât raportul dintre prețurile interne și deci încasările în lei din valorificarea produsului pe piața internă, pe de o parte, și prețurile externe, exprimate în valută plătită pentru import, pe de altă parte, este mai mare, cu atât importul este mai eficient, deoarece se realizează mai multă economie de muncă socială în economia națională.

Așadar, prin prezentarea și examinarea indicatorilor de export și import putem concluziona că eficiența comerțului exterior este influențată de mai mulți factori:

a) nivelul productivității muncii în economia națională;

b) cheltuielile de producție pe ramurile și sectoarele de activitate;

c) nivelul prețurilor și puterea de cumpărare a monedei naționale ș.a.

De menționat că importul de mărfuri și servicii este o problemă extrem de importantă în ceea ce privește majorarea veniturilor și mijloacelor de plată în bugetul statului. Cumpărarea mărfurilor din alte țări nu este doar numai o problemă de comerț. Ea este, în același timp, și o problemă de producție și socială.

În cazul țărilor dezvoltate, care importă alimente și materii prime (ambele de mică

productivitate a muncii) și exportă mărfuri industriale (cu o mare productivitate a muncii), fluxurile de export – import sînt avantajoase, pentru cele mai slab dezvoltate comerțul exterior, concomitent cu anumite succese aduce și dezavantaje.

Principalele căi de creștere a eficienței comerțului exterior pot fi determinate astfel:

- creșterea gradului de prelucrare a materiilor prime și a competitivității serviciilor destinate exportului;

- specializarea producției de export, care este însoțită de creșterea productivității muncii;

- ridicarea calității produselor și serviciilor de export;

- perfecționarea activității de comercializare;

- implementarea standardelor internaționale de export-import.

BIBLIOGRAFIE

1. Legea privind aderarea Republicii Moldova la OMC nr. 218 - XV din 1 iunie 2001 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2000. - nr. 160-162. - art. 397.
2. Blanovshi, A. Teorii economice moderne și nemoderne. Chișinău, Editura AAP, 2006.
3. Crețoiu, G. Economie politică. București, Editura „Șansa”, S.R.L., 1995.
4. Moldovanu, D. Curs de teorie economică. Chișinău, Editura ARC, 2006.
5. Rusu, S. Impactul aderării Republicii Moldova la Organizația Mondială a Comerțului (OMC) // Agricultură Moldovei. - 2004. - nr. 12.
6. Zbârțog Valeriu, Macroeconomia, Chișinău, 1998, Editura AAP.
7. Nicolae Sută, Sultana Supt-Selean. Istoria comerțului mondial și a politicii comerciale, ALL.

Prezentat: 03 martie 2011.

Recenzent: Andrei BLANOVSCI, doctor în economie, conferențiar universitar.

E-mail: cotelea.antonina@mail.ru